

УДК 159.9

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

ректор Харківського національного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА НАУКА ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті ставляться завдання перед психологічною наукою в процесі становлення Національної поліції України, йдеться про використання досягнень психологічної науки в підготовці поліцейських.

Ключові слова: становлення Національної поліції України, поліція, психологічне супроводження, забезпечення підготовки та професійної діяльності, поліцейський.

Процес становлення Національної поліції України вимагає як використання зарубіжного досвіду, так і застосування найбільш ефективних досягнень української міліції, зокрема досить широко розповсюдженої системи психологічного супроводження та психологічної підтримки працівників силових структур не тільки в період служби, а й під час підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

Використання напрацювань сучасної психології дозволить вирішувати різні проблеми у створенні української поліції, підвищенні ефективності її роботи, розвитку професіоналізму поліцейських.

Специфіка діяльності сучасного поліцейського та умови виконання ним професійних обов'язків висувають особливі вимоги не тільки до рівня їх фізичної, стрийової, вогневої підготовки, не тільки до рівня їх професійних знань, умінь і

навичок у правовому полі, а й до їх особистісних якостей і психологічних особливостей.

Об'єктом професійної діяльності поліцейського є інша людина, його протиправна й антигромадська поведінка. Це висуває певні вимоги до їх професійної підготовки в плані достатнього рівня психологічних знань про закономірності поведінки людей, особливості їх особистості, про специфіку психіки правопорушників і потерпілого тощо. При цьому такі знання мають носити науково достовірний характер, а не бути результатом тільки буденної свідомості та професійного досвіду. Науково обґрунтовані психологічні знання як елемент професійної психологічної культури поліцейського дозволять більш адекватно оцінити те, що відбувається, і, відповідно, дозволять більш оптимально вирішити ситуацію правопорушення.

Ефективність діяльності працівника сучасної поліції багато в чому залежить від уміння «знаходити спільну мову» з представниками різних верств населення, від уміння правильно будувати лінію своєї поведінки в тій чи іншій ситуації. Тренінги, розроблені в сучасній психології, дозволяють сформуванню навички ділового спілкування та взаємодії з метою підвищення комунікативної компетентності працівників (відеотренінг ділової взаємодії), відпрацювати оптимальні поведінкові стилі в різних ситуаціях, тобто формувати психологічну культуру професійного спілкування [5; 6].

Досвід проведення тренінгів з навчання майбутніх поліцейських навичкам спілкування і вирішення конфліктних ситуацій вже використовується в нашому університеті і дає позитивні результати.

Професійна діяльність поліцейського проходить у нестандартних, часто екстремальних умовах, пов'язана з великими не тільки фізичними, а й психічними навантаженнями, що має негативні наслідки для їх здоров'я та успішності професійної діяльності. Так, медики вважають, що 90 % і навіть більше хвороб сучасної людини носять психогенний характер. Це вимагає розробки і впровадження цілеспрямованої програми зі збереження стійкості психіки і здоров'я поліцейського, проведення заходів із психологічного розвантаження і психореабілітації, а також навчання поліцейських навичок саморегуляції. Це необхідно також і для досягнення більш високих результатів у професійній діяльності поліцейського. Дослідження американських психологів показали, що при зростанні нервово-психічної напруги, викликаній самими різними стресогенними факторами, можливе зниження продуктивності діяльності людини від 16 % до 80 % залежно від сили стресогенного впливу і рівня стійкості до нього психіки конкретної людини [1].

Тому перед психологами, які працюють у системі силових структур, стоїть завдання з формування у поліцейського стресостійкості до різних факторів професійної діяльності, з навчання його вмінням правильно вирішувати конфліктні ситуації, розвитку здатності запобігати стресу і міжособистісним конфліктам у процесі ділової взаємодії, навичок конструктивного виходу з критичних і конфліктних ситуацій [2; 3; 7].

Психологічні знання необхідні поліцейському і для профілактики професійної деформації. Знання про причини її виникнення дозволять йому самостійно регулювати свої відносини з оточуючими, уникаючи емоційного вигорання, підбирати оптимальні способи самовідновлення психічної та фізичної працездатності після стресових і психогенних ситуацій.

Як показали дослідження, проведені фахівцями Харківського національного університету внутрішніх справ, перші 3–5 років є найбільш кризовими щодо професійної адаптації, саме цей період є для молодих працівників найбільш напруженим. Напруженість відносин із безпосереднім оточенням робить людину особливо нестійкою до негативних впливів, призводить до формування відчуття

професійної незадоволеності, стану депресії, до застійних негативних емоційних переживань. Все це дуже часто призводить до відтоку кадрів зі служби. Профілактикою такої ситуації у професійній діяльності працівників може бути правильне науково-психологічно обгрунтоване уявлення про причини такої напруженості, про найбільш оптимальні шляхи вирішення критичних ситуацій. Найчастіше подібні ситуації відбуваються через розбіжність між професійними очікуваннями і домаганнями та реаліями професійної діяльності. Корекція професійних очікувань і домагань на етапі навчання, в процесі професійної підготовки, а також самостійне усвідомлення цього психологічного фактора майбутнім поліцейським може бути досить ефективним засобом профілактики проблем професійної адаптації в перші роки служби.

Серед поширених у сучасному суспільстві злочинів усе частіше спостерігаються прийоми деструктивного впливу на особистість і свідомість людини. Знайомство сучасних працівників поліції з системами різних соціально-психологічних маніпуляцій, а також із деструктивними психотехніками, спрямованими на придрушення волі і зміну свідомості і самосвідомості людини, дозволять, з одного боку, їм самим протистояти їх негативному впливу, а з іншого – створювати умови для профілактики їх використання в сучасному суспільстві.

Досягнення сучасної психологічної науки можуть бути використані, зокрема, у вирішенні проблеми профілактики правопорушень і порушень дисципліни, що мають місце серед поліцейських.

Програма профілактики правопорушень та порушень дисципліни в поліції може виконуватися в процесі профвідбору, профпідготовки і профадаптації та повинна, на наш погляд, включати кілька взаємопов'язаних і одночасно досить автономних етапів:

1 етап – під час прийому на службу в *процесі профвідбору* необхідно використовувати набір психодіагностичних тестів, за допомогою яких можна визначити особливості особистості, характерні для різних типів правопорушників, і таким чином вже на цьому етапі відсіяти людей, потенційно схильних до різного роду правопорушень.

Для виконання цього завдання необхідно скласти психологічний портрет злочинця і порушника дисципліни, виділивши в ньому найбільш стійкі риси, які не можуть бути змінені в процесі звичайної профпідготовки, оскільки вимагають занадто тривалої і трудомісткої корекції. Необхідним є підбір або розробка певної системи психодіагностичних тестів, які можна використати для отримання інформації про особистісні особливості людини, що обумовлюють можливість здійснення ним протиправних дій або схильність до порушення трудової дисципліни.

З огляду на те, що в процесі професійної діяльності у поліцейських виникають негативні професійні деформації, які, зокрема, можуть бути пов'язані з формуванням негативних рис особистості і формуванням свідомої орієнтації на протиправну поведінку чи порушення дисципліни, психодіагностика подібних рис має проводитися регулярно, з відображенням в особовій справі працівника її результатів. Це дозволить вчасно виявити негативні зміни, що починаються в особистості поліцейського, і провести своєчасну профілактику.

2 етап – у процесі *професійної підготовки* необхідно приділити більше уваги виховній роботі, зокрема пов'язаній з формуванням стійких моральних орієнтирів, уявлення про значущість виконання професійного обов'язку. Необхідно використовувати методи активного психологічного навчання, соціально-психологічного тренінгу для формування стійкості особистості до стресфакторів професійної діяльності, для вироблення умінь протистояти негативному впливу того агресивного середовища, яке є одним з аспектів професійної діяльності поліцейського, вміння протистояти несприятливому впливу з боку колег-правопорушників і

порушників дисципліни. Необхідно також проводити спеціальні заняття, присвячені ознайомленню з типовими ситуаціями, що провокують правопорушення чи порушення дисципліни, і виробленню найбільш адекватної стратегії й тактики поведінки працівника поліції в таких ситуаціях.

3 етап – процес *адаптації до професійної діяльності*. Як ми вже відзначали, перші 3–5 років є найбільш кризовими щодо професійної адаптації, саме цей період є для молодих працівників найбільш напруженим і часто призводить навіть до залишення служби. Напруженість відносин з безпосереднім оточенням робить людину особливо нестійкою до негативного впливу і може призвести або до випадкових, або до досить свідомих і цілеспрямованих правопорушень і порушень дисципліни. Для полегшення процесу професійної адаптації, для більш швидкого входження в колектив співробітників необхідно введення спеціального соціального інституту наставництва. Прикріплення до молодого працівника більш досвідченого і знаючого товариша, можливість звернутися до нього за порадою дозволить молодому співробітнику легше орієнтуватися в часто нестандартних ситуаціях професійної діяльності, вибрати правильну лінію поведінки. Разом з тим це становить нову проблему, пов'язану з підбором кандидатур на роль наставника. Безумовно, ними не повинні бути працівники, які самі вчинили правопорушення або схильні до частого порушення дисципліни. Вони повинні мати авторитет у колективі, вміти бути терплячими і одночасно вимогливими до молодих співробітників.

4 етап – під час *підвищення професійної кваліфікації* необхідно приділяти увагу не тільки чисто професійній підготовці, а й зняттю професійних деформацій за допомогою спеціально розроблених методів психологічної корекції і соціально-психологічних тренінгів.

Для 2-го і 4-го етапів повинні бути розроблені програми виховної роботи та спеціального професійно-орієнтованого соціально-психологічного тренінгу. Основне навантаження на 1-му, 2-му і 4-му етапах має виконуватися спеціальними соціально-психологічним службами.

Таким чином, використання досягнень сучасної психології стає важливим інструментом у підготовці кадрів поліції України, в підвищенні ефективності їх професійної діяльності і формуванні професійної майстерності, в профілактиці професійних деформацій, правопорушень і порушень дисципліни серед поліцейських, а також формувати умови, необхідні для профілактики використання маніпулятивних і деструктивних психотехнологій у сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Гостюшин А. Энциклопедия экстремальных ситуаций / Анатолий Гостюшин. – М. : Зеркало, 1994. – 252 с.
2. Дэна Д. Преодоление разногласий. Как улучшить взаимоотношения на работе и дома / Д. Дэна. – СПб. : Ин-т личности, 2004. – 138 с.
3. Корнелиус Х. Выиграть может каждый. Как разрешать конфликты / Х. Корнелиус, Ш. Фэйр. – М. : Стрингер, 2002. – 216 с.
4. Мастеров Б. М. Психология саморазвития: психотехника риска и правила безопасности / Б. М. Мастеров. – Рига : Эксперимент, 2005. – 160 с.
5. Прутченков А. С. Трудное восхождение к себе. Методические разработки и сценарии занятий социально-психологических тренингов / А. С. Прутченков. – М. : Рос. пед. агентство, 2005. – 140 с.
6. Цзен Н. В. Психотренинг: игры и упражнения / Н. В. Цзен, Ю. В. Пахомов. – М. : Физкультура и спорт, 2008. – 272 с.
7. Юри У. Преодолевая НЕТ, или переговоры с трудными людьми / У. Юри. – М. : Наука, 2003. – 128 с.

Одержано 25.02.2016

В статье ставятся задачи перед психологической наукой в процессе становления Национальной полиции Украины, говорится об использовании достижений психологической науки в подготовке полицейских.

Ключевые слова: становление Национальной полиции Украины, полицейский, работник полиции, психологическое сопровождение, обеспечение подготовки и профессиональной деятельности.

Some challenges are set forward in the article for the psychological science in the process of the formation of the National Police of Ukraine; we talk about using the achievements of psychology within police training.

Keywords: formation of the National Police of Ukraine, police, psychological support, provision of training and professional activities, a police officer.

